

Bogdan WILK

NUMERYCZNE ROZWIĄZANIE ZADANIA OPTIMALIZACJI

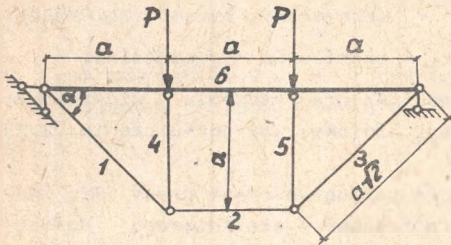
UKŁADU KARTOWO-BELKOWEGO

I. ALGORYTM METODY ROZWIĄZANIA

Streszczenie. W niniejszej pracy zajmować się będziemy zagadnieniem optymalizacji, odnoszącym się do tzw. układu kratowo-belkowego. Jako funkcję celu przyjmować będziemy objętość takiego układu. Z funkcji ograniczających uwzględnić będziemy naprężenie w prętach i w belce. Tak postawiony problem prowadzi do zagadnienia programowania nieliniowego.

1. Wstęp

Jako przykład optymalizacji rozpatrzono układ jednokrotnie statycznie niewyznaczalny, przedstawiony na rys. 1.

Rys. 1. $E_1 = E = 2,1 \cdot 10^5 \left[\frac{\text{MN}}{\text{m}^2} \right]$,

$i = 1, \dots, 6$ $P = 90000$ [N]; $a = 2$ m;

$\alpha = 45^\circ$; $F_1 = F = 19,64$ cm²,
 $i = 1, \dots, 5$ (przekrój kołowy o średnicy $d = 5$ cm); $k_r = 160 \left[\frac{\text{MN}}{\text{m}^2} \right]$;

$\delta_6 = 8 \left[\frac{\text{MN}}{\text{m}^2} \right]$. Belkę przyjęto w

kształcie dwuteownika o wysokości $h = 38$ cm i polu przekroju $F_6 = 107$ cm²

Przedstawiony w pracy algorytm rozwiązywania danego zadania jest oparty na metodzie tzw. kierunków dopuszczalnych [1]. Algorytm rozwiązania oparty na powyższej metodzie został przedstawiony w pracy [2].

W punkcie drugim pracy sformułowano zadanie, natomiast w trzecim przytoczono metodę rozwiązywania danego problemu.

2. Sformułowanie zadania

W układzie przedstawionym na rys. 1 należy tak dobrać pola przekrojów prętów, oznaczonych numerami 1, 2, 3, 4, 5 oraz pole przekroju belki 6, aby:

- 1° objętość tego układu była najmniejsza;
 2° naprężenia występujące we wszystkich prętach i belce nie przekraczały wartości dopuszczalnych "k_r".

Należy zatem znaleźć:

$$\min f(\mathbf{F}) = \min \left(\sum_{i=1}^6 F_i \cdot l_i \right), \quad \mathbf{F} = (F_1, \dots, F_6), \quad (2.1)$$

przy ograniczeniach

$$\psi_j(\mathbf{F}) \equiv \frac{|N_j|}{\beta_j F_j} - k_r \leq 0, \quad (j = 1, \dots, 5) \quad (2.2)$$

$$\psi_6(\mathbf{F}) \equiv \frac{|M_{g \max}|}{W_x} + \frac{|N_1 \cos \alpha|}{\beta_1 F_1} - k_r \leq 0 \quad (2.3)$$

Funkcja $f(\mathbf{F}) = \sum_{i=1}^6 F_i \cdot l_i$ określa objętość układu, natomiast symbole F_i , l_i , β_j , N_j określają odpowiednio: pole przekroju, długość, współczynnik wyboczenia, siłę podłużną, $M_{g \max}$ - maksymalny moment zginający; W_x - wskaźnik przekroju na zginanie; k_r - naprężenie dopuszczalne.

Tak sformułowane zagadnienie jest zadaniem programowania nieliniowego, gdzie funkcja celu (2.1) jest funkcją liniową, zaś ograniczenia (2.2) i (2.3) są funkcjami nieliniowymi.

Powyższe zagadnienie rozwiążemy metodą przedstawioną w pracy [2]; metoda ta pozwoli nam dane zagadnienie programowania nieliniowego sprowadzić do zagadnienia programowania liniowego.

3. Metoda rozwiązywania

Jak już wspomnieliśmy, dany układ jest jednokrotnie statycznie niewyznaczalny (wewnętrznie).

Kanoniczne równanie metody sił dla takiego układu jest postaci:

$$X_1 \cdot \delta_{11} + \Delta_{1P} = 0, \quad (3.1)$$

gdzie X_1 jest siłą nadliczbową. Rozwiązując dany układ metodą sił otrzymamy wielkości N_{1P} i N_{11} , gdzie kolejno N_{1P} są siłami podłużnymi w prętach - wywołanymi działaniem siły P , zaś N_{11} działaniem siły $X_1 = 1$.

Obliczenia wynikające z algorytmu metody sił przedstawimy w tabeli 1.

Tabela 1

Numer pręta	Długość l	N_{1P}	$\bar{N}_{11}$	$\bar{N}_{11}^2 \cdot l$	$\bar{N}_{11} \cdot N_{1P} \cdot l$
1	$a\sqrt{2}$	0	$\sqrt{2}$	$2\sqrt{2}a$	0
2	a	0	1	a	0
3	$a\sqrt{2}$	0	$\sqrt{2}$	$2\sqrt{2}a$	0
4	a	0	-1	a	0
5	a	0	-1	a	0

Wyznaczając δ_{11} i Δ_{1P} od zginania i rozciągania otrzymamy

$$\delta_{11} = \frac{5a^3}{3EJ} + \frac{1}{E} \left[\frac{2\sqrt{2}a}{F_1} + \frac{a}{F_2} + \frac{2\sqrt{2}a}{F_3} + \frac{a}{F_4} + \frac{a}{F_5} \right], \quad (3.2)$$

$$\Delta_{1P} = -\frac{5}{3} \frac{Pa^3}{EJ} \quad (3.3)$$

We wzorach (3.2), (3.3) przyjęto $E_i = E$ ($i = 1, \dots, 6$). Z równania (3.1) otrzymamy siłę nadliczbową

$$X_1 = -\frac{\Delta_{1P}}{\delta_{11}} \quad (3.4)$$

Siły wewnętrzne w prętach wyznaczamy z równania

$$N_i = N_{1P} + X_1 \bar{N}_{11} \quad (i = 1, \dots, 5)$$

W iteracji zerowej należy tak wyznaczyć przekroje $F_i^{(0)}$ ($i = 1, \dots, 6$), aby co najmniej jedno z naprężeń występujących w rozpatrywanych prętach czy belce znajdowało się w przedziale $[k_r - \delta_\sigma, k_r + \delta_\sigma]$, gdzie δ_σ jest zadaną dodatnią liczbą (np. $\delta_\sigma \leq 0,05 \cdot k_r$, por. [2]). Dla przyjętych wymiarów jak na rys. 1 otrzymano następujące siły podłużne i naprężenia, które przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2

$N_1^{(0)}, \quad i = 1, \dots, 5$	$\sigma_i^{(0)}, \quad i = 1, \dots, 6$
$N_1^{(0)} = 109590 \text{ [N]}$	$\sigma_1^{(0)} = \frac{N_1}{F_1} = 55,8 \left[\frac{\text{MN}}{\text{m}^2} \right]$
$N_2^{(0)} = 77720 \text{ [N]}$	$\sigma_2^{(0)} = \frac{N_2}{F_2} = 39,57 \left[\frac{\text{MN}}{\text{m}^2} \right]$
$N_3^{(0)} = 109590 \text{ [N]}$	$\sigma_3^{(0)} = \frac{N_3}{F_3} = 55,8 \left[\frac{\text{MN}}{\text{m}^2} \right]$
$N_4^{(0)} = - 77720 \text{ [N]}$	$\sigma_4^{(0)} = \frac{N_4}{\beta_4 F_4} = - 158,6 \left[\frac{\text{MN}}{\text{m}^2} \right]$
$N_5^{(0)} = - 77720 \text{ [N]}$	$\sigma_5^{(0)} = \frac{N_5}{\beta_5 F_5} = - 158,6 \left[\frac{\text{MN}}{\text{m}^2} \right]$
	$\sigma_6^{(0)} = \frac{ M_{\alpha \text{ max}} }{W_x} + \frac{ N_1 \cdot \cos \alpha }{\beta_1 F_1} =$ $= 27,6 \left[\frac{\text{MN}}{\text{m}^2} \right]$

Objętość całego układu wynosi $V = 87060,96 \text{ cm}^3$.

Wstawiając wielkości z tablicy 2 do ograniczeń (2.2) i (2.3) otrzymamy:

$$\psi_1^{(0)} = |\sigma_1^{(0)}| - k_r = - 104,2 \left[\frac{\text{MN}}{\text{m}^2} \right] \notin [- 8, 8]$$

$$\psi_2^{(0)} = |\sigma_2^{(0)}| - k_r = - 120,4 \left[\frac{\text{MN}}{\text{m}^2} \right] \notin [- 8, 8]$$

$$\psi_3^{(0)} = \psi_1^{(0)} \quad (3.5)$$

$$\psi_4^{(0)} = |\sigma_4^{(0)}| - k_r = - 1,4 \left[\frac{\text{MN}}{\text{m}^2} \right] \in [- 8, 8]$$

$$\psi_5^{(0)} = \psi_4^{(0)} \in [- 8, 8]$$

$$\psi_6^{(0)} = |\sigma_6^{(0)}| - k_r = - 132,4 \left[\frac{\text{MN}}{\text{m}^2} \right] \notin [- 8, 8]$$

Postępując w dalszym ciągu zgodnie z metodą podaną w pracy [2], należy obliczyć pochodne cząstkowe $\frac{\partial \psi_j}{\partial F_i}$ ($i = 1, \dots, 6$) dla takich j , dla których spełniony jest warunek $\psi_j \in [-8, 8]$.

W naszym przypadku $j = 4, 5$. Należy zatem obliczyć $\frac{\partial \psi_4}{\partial F_i}$ oraz $\frac{\partial \psi_5}{\partial F_i}$ dla $i = 1, \dots, 6$.

Funkcje ψ_j są funkcjami uwikłanymi, toteż pochodne cząstkowe $\frac{\partial \psi_j}{\partial F_i}$ zostały zastąpione ilorazami różnicowymi $\frac{\Delta \psi_j}{\Delta F_i}$.

Przyjmując odpowiednio małe przyrosty ΔF_i ($i = 1, \dots, 6$), otrzymamy pochodne cząstkowe, które przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3

1	1	2	3	4	5	6
$\frac{\partial \psi_4}{\partial F_i}$	11,6	2,6	11,6	-210	-210	4

Ze względu na symetrię danego układu pominięte zostały pochodne $\frac{\partial \psi_5}{\partial F_i}$.

Dla określenia kierunku poprawiającego z punktu $F^{(0)}$ (19,64; 19,64; 19,64; 19,64; 19,64; 107) do punktu $F^{(1)}$ (19,64 + $s_1^{(0)} t^{(1)}$; ...; 19,64 + $s_5^{(0)} t^{(1)}$; 107 + $s_6^{(0)} t^{(1)}$) należy rozwiązać następujące zagadnienia:

$$\min \{r: (1, s^{(0)}) \leq r, (\nabla \psi_4, s^{(0)}) \leq r, |s^{(0)}| \leq 1\}, \quad (3.6)$$

gdzie $(1, s^{(0)})$ oznacza iloczyn skalarny wektorów $1(1_1, \dots, 1_6)$ oraz $s^{(0)}(s_1^{(0)}, \dots, s_6^{(0)})$, zaś $(\nabla \psi_4, s^{(0)})$ oznacza iloczyn skalarny gradientu funkcji $\psi_4(F^{(0)})$ i wektora $s^{(0)}(s_1^{(0)}, \dots, s_6^{(0)})$.

W ten sposób sformułowane zagadnienie jest zadaniem programowania liniowego, które możemy rozwiązać stosując zrewidowaną metodę sympleksów, tzw. metodę revsimplex [3]. Stosując tę metodę, otrzymamy kierunek poprawiający $s^{(0)}(-1, -1, -1, 0, 0, -1)$. Otrzymujemy zatem punkt

$$F^{(1)}(19,64 - t^{(1)}; 19,64 - t^{(1)}; 19,64 - t^{(1)}; 19,64; 19,64; 107 - t^{(1)}),$$

gdzie $t^{(1)}$ jest najmniejszą dodatnią pierwiastkiem równań

$$\psi_1(F_1^{(0)} + s_1^{(0)} t^{(1)}; \dots; F_6^{(0)} + s_6^{(0)} t^{(1)}) = 0, \quad (i = 1, \dots, 6) \quad (3.7)$$

Po rozwiązaniu równań (3.7) otrzymamy $t^{(1)} = 12,3$, co kończy pierwszą iterację. Otrzymaliśmy zatem nowy punkt $F^{(1)}$ (7,34; 7,34; 7,34; 19,64; 19,64; 97,1).

Objętość danego układu przy nowych przekrojach wynosi $V^{(1)} = 71736 \text{ cm}^3$, czyli jest o 17,6% mniejsza niż objętość układu w zerowej iteracji.

W następnej pracy zostanie podany schemat blokowy programu na maszynie cyfrowej oraz przytoczone będą wyniki kolejnych iteracji tego algorytmu.

LITERATURA

- [1] DUBNICKI W.: ZORYCHTA K.: Metody programowania wypukłego, Wyd. Uniw. Warsz. 1972, s. 171.
- [2] WILK B.: Optymalne kształtowanie układów kratowo-belkowych, Zesz. Nauk. Pol. Śląskiej, s. Matematyka-Fizyka, z. 28, Gliwice 1977, s. 225.
- [3] GASS S.I.: Programowanie liniowe. PWN, Warszawa 1973.

НУМЕРИЧЕСКОЕ РЕШЕНИЕ ЗАДАЧИ ОПТИМИЗАЦИИ РЕШЕТОЧНО-БАЛОЧНОЙ СИСТЕМЫ.

I. ОПИСАНИЕ АЛГОРИТМА РЕШЕНИЯ

Р е з ю м е

В работе представлено задачу оптимизации так называемой решетоchno-балочной системы. В качестве функции цели принимают объем системы. Из ограничивающих функций учитывают только напряжения в стержнях и в балке. Так сформулированная задача ведет к задаче нелинейного программирования.

NUMERICAL SOLUTION OF THE OPTIMIZATION PROBLEM OF THE BEAM-TRUSS SYSTEM

I. THE ALGORITHM OF THE SOLUTION

S u m m a r y

An optimization problem of the so called beam-truss system is discussed. As a goal function we take the volume of this system. As a limiting function we account only for the stress in truss members and in beam. Such a problem leads us to the problem of nonlinear programming.

Wpłynęło do Redakcji 20.X.1980 r.

Recenzent

Prof. dr hab. inż. Szczepan Borkowski